

ГОРОДЕЦЬКА

Тетяна Едуардівна
tgorodetskaya@ukr.net

УДК 336.2

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ЯК ФІНАНСОВА
БАЗА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ

СТРИГУН

Артем Олександрович
cafedra.pf@gmail.comк.е.н., доцент, завідувач
кафебри, Харківський
інститут фінансів КНТЕУLOCAL BUDGETS AS THE FINANCIAL
BASE OF SOCIAL AND ECONOMIC
DEVELOPMENT OF THE TERRITORYстудент, Харківський
інститут фінансів КНТЕУ

Посилення ролі місцевих органів влади у формуванні та реалізації фінансової політики щодо економічного і соціального розвитку територій викликає необхідність розширення та зміцнення їх фінансової бази, вирішення низки проблем, пов'язаних з удосконаленням методів використання фінансових ресурсів адміністративно-територіальних утворень. У статті проаналізовано механізм функціонування і виконання місцевих бюджетів к контексті достатності фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування для забезпечення розвитку територій.

Усиление роли местных органов власти в формировании и реализации финансовой политики по экономическому и социальному развитию территорий вызывает необходимость расширения и укрепления их финансовой базы, решения ряда проблем, связанных с совершенствованием методов использования финансовых ресурсов административно-территориальных образований. В статье проанализирован механизм функционирования и выполнения местных бюджетов в контексте достаточности финансовых ресурсов органов местного самоуправления для обеспечения развития территорий.

Strengthening the role of local authorities in the formation and implementation of financial policies for the economic and social development of the territories calls for the expansion and strengthening of their financial base and the solution of a number of problems related to improving the methods of using the financial resources of administrative and territorial entities. The article analyzes the mechanism of functioning and implementation of local budgets in the context of sufficiency of financial resources of local self-government bodies to ensure development of the territories.

Ключові слова: місцеві бюджети, доходи місцевих бюджетів, бюджетний процес, управління фінансовими ресурсами, місцеве самоврядування

Ключевые слова: местные бюджеты, доходы местных бюджетов, бюджетный процесс, управление финансовыми ресурсами, местное самоуправление

Keywords: local budgets, incomes of local budgets, budgetary process, management of financial resources, local self-government

ВСТУП

Одними із важливих завдань місцевих бюджетів на сучасному етапі розвитку економічних відносин є забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів для підвищення рівня фінансової самодостатності шляхом посилення бюджетної децентралізації. Відповідно до Європейської хартії місцевого самоврядування органи місцевого самоврядування в рамках національної економічної політики мають право на свої власні адекватні фінансові ресурси, якими вони можуть вільно розпоряджатися в межах своїх повноважень. Фінансові системи, які складають підґрунтя ресурсів органів місцевого самоврядування, мають достатньо диверсифікований і підвищувальний характер, вони повинні забезпечувати можливість приводити наявні ресурси, наскільки це практично можливо, у відповідність до виконуваних ними завдань.

Забезпечення фінансової незалежності дає змогу підвищити ефективність діяльності місцевого самоврядування з метою задоволення потреб і реалізації інтересів територіальних громад. В Україні модель бюджетних відносин характеризується надмірною

централізацією фінансових ресурсів, саме тому актуальною є проблема розробки дієвого механізму формування місцевих бюджетів, пошук додаткових джерел наповнення їх дохідної частини.

Одним із головних принципів побудови бюджетної системи України є бюджетна самостійність, тому фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування є вирішальним фактором їх ефективної діяльності. Механізм формування фінансових ресурсів на місцевому рівні в умовах бюджетної та адміністративної реформ потребує подальшого дослідження з огляду на зміни законодавчо-нормативної бази.

Проблеми формування та розвитку фінансової бази місцевого самоврядування знайшли своє відображення в роботах таких вітчизняних вчених, як О. Василюк, І. Дьяконової, А. Єпіфанова, О. Кириленко, І. Луїної, І. Радіонової, М. Романова, С. Юрія.

МЕТА РОБОТИ – аналіз особливостей формування доходів місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації, визначення фінансових інструментів щодо підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами на місцевому рівні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інформаційну базу для дослідження становили положення законодавчих та нормативно-правових актів з питань формування та розподілу місцевих бюджетів, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

РЕЗУЛЬТАТИ

Важливою передумовою побудови демократичної держави є фінансова незалежність органів місцевого самоврядування. Фінансовий бік незалежності місцевих органів влади є визначальним адже, від фінансових можливостей залежать в кінцевому підсумку їх реальні владні функції. Саме наявність фінансових ресурсів місцевого самоврядування дають відповідь на питання гарантованого державою права забезпечення наданих Конституцією і законами України повноважень щодо вирішення питань, віднесених до компетенції територіальних органів місцевого управління. Реально виконувати повноваження місцевого самоврядування можливо тільки при наявності в розпорядженні територіальних громад матеріальних і фінансових ресурсів, які в сукупності становлять матеріальну і фінансову основу місцевого самоврядування.

Місцеві бюджети сформувалися разом з виникненням органів місцевого самоврядування. Значний вплив на функціонування місцевих бюджетів має державний устрій та національні особливості організації місцевого самоврядування. Основним призначенням місцевих бюджетів є фінансове забезпечення розвитку території, виконання соціально-економічних завдань, покладених на органи місцевого самоврядування.

Основними положеннями Європейської хартії місцевого самоврядування, які мають безпосереднє відношення до функціонування бюджетів самоврядування, є положення про те, що [1]:

- 1) місцева влада має право на свої власні фінансові ресурси;
- 2) обсяг фінансових ресурсів має відповідати функціям, які виконує місцева влада;
- 3) місцева влада має право вільно розпоряджатися власними фінансовими ресурсами;
- 4) частина фінансових ресурсів повинна формуватися за рахунок місцевих податків і зборів;
- 5) розміри місцевих податків і зборів місцева влада уповноважена встановлювати в межах закону;
- 6) порядок формування фінансових ресурсів повинен бути гнучким і забезпечувати відповідність наявних ресурсів зростанню вартості виконання завдань місцевої влади;
- 7) захист слабкої у фінансовому розумінні місцевої влади проводиться за допомогою процедур усунення фінансових диспропорцій (фінансового вирівнювання);
- 8) перевага у виборі форм фінансової допомоги надається дотаціям, які не призначаються для фінансування конкретних проектів і не обмежують свободи місцевої влади;
- 9) у процесі виконання своїх завдань і функцій

між місцевими органами, з одного боку, та юридичними і фізичними особами, що функціонують на даній території, з іншого, складаються економічні відносини щодо мобілізації і витрачання грошових коштів місцевих бюджетів. Крім того, між місцевими органами самоврядування та між ними і державними органами виникають економічні відносини, зумовлені перерозподілом фінансових ресурсів. Останнє пов'язане з необхідністю забезпечення ефективного функціонування кожного бюджету.

Чинне законодавство не виділяє окремо матеріальну і фінансову частини основи місцевого самоврядування. Аналізуючи конституційне визначення матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування, її матеріальну складову становить майно комунальної власності, природні ресурси місцевого значення, об'єкти спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад. Зважаючи на те, що до власних повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належить право об'єднання на договірних засадах коштів відповідних місцевих бюджетів та інших місцевих бюджетів для виконання спільних проектів, а відповідно мати у власності акції, частки (паї) у господарських товариствах та підприємствах та організаціях спільної власності місцевих рад, які і є окремим сегментом матеріальних ресурсів місцевого самоврядування. Фінансову основу місцевого самоврядування становить доходи місцевих бюджетів (податки, збори, цільові фонди органів місцевого самоврядування) та залучені кошти (комунальний кредит), включаючи запозичення (рис. 1) [2, с. 42].

Сучасний соціально-економічний розвиток регіонів України характеризується зрушеннями у структурних реформах бюджетної системи, спрямованими на підвищення ролі місцевого самоврядування. Жодна країна світу не може претендувати на повноцінний розвиток, якщо життєвий рівень населення буде підтримуватись лише завдяки зусиллям представників державної виконавчої влади [3, с. 94].

В умовах жорсткої конкуренції між регіонами за нові інвестиції (включаючи іноземний капітал) регіональна політика повинна бути спрямована на забезпечення регіонів інструментами державної підтримки. Це передбачає як надання прямої фінансової підтримки з державного бюджету, так і створення загальнонаціонального сприятливого інвестиційного клімату.

Як зазначає Ю.В. Пасічник, «на формування місцевих бюджетів існує два погляди. Прихильники одного з них вважають, що місцеві бюджети мають формуватися «знизу», тобто, забезпечивши потреби конкретної адміністративно-територіальної одиниці, надлишок коштів передавати до вищих бюджетів. Прихильники іншої точки зору, навпаки, стверджують, що потрібно насамперед забезпечити загальнодержавні потреби, тобто місцевим бюджетам залишати тільки забезпечення мінімальних потреб і в разі наявності коштів – розподіляти їх між усіма відповідними адміністративно-територіальними одиницями» [4].

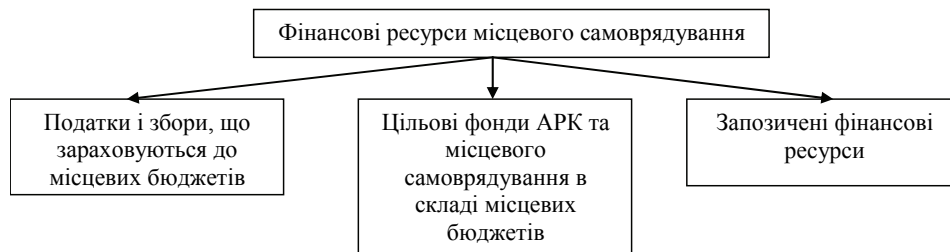

Рис. 1. Фінансові ресурси місцевого самоврядування

У процесі формування доходів місцевих бюджетів реалізується три найважливіших суспільних функції: інституційна, узгоджувальна та організаційна. Інституційна функція у процесі формування доходів місцевих бюджетів здійснюється шляхом підтримки розвитку інституту місцевого самоврядування, зміцнення його фінансових засад тощо. До головних елементів інституційної функції слід віднести встановлені правовими нормами інституції управління, їх взаємну ієрархію, компетенцію, правила їх діяльності, процедури підготовки і ухвалення рішень. Узгоджувальна функція ґрунтується на природі утворення органів місцевого самоврядування, їх приватноправовому і публічному характері. Організаційна функція системи формування доходів місцевих бюджетів полягає в координації дій її складових, досягненні взаємної відповідності функціонування її частин за допомогою яких оптимізується процес формування доходів місцевих бюджетів. Організаційна функція системи формування доходів місцевих бюджетів реалізується шляхом налагодження процесів кооперації та співробітництва в ході організації виробництва і надання громадянам місцевих суспільних благ [5, с. 30].

Найбільшу загрозу для стійкого розвитку економіки держави становлять регіональні диспропорції, наростання поляризації між регіонами за рівнем соціального розвитку й потужністю соціального потенціалу. Подальше поглиблення диспропорцій у розвитку регіонів може перетворитися на різного роду загрози для економічної безпеки держави, стійкого розвитку її економіки.

До того ж питання подолання розбалансування в соціально-економічному розвитку регіонів сьогодні розглядається в контексті євро інтеграційного курсу України, отже, потрібно розробити й реалізувати таку модель взаємовідносин із регіонами й управління ними, яка відповідала би принципам регіональної політики Європейського Союзу. Це передбачає підвищення вимог до конкурентоспроможності регіонів в умовах відкритої економіки та запровадження нових стандартів регіонального управління.

ВИСНОВКИ

Нестабільність економічних процесів та низка

внутрішніх викликів функціонування механізмів управління державою спонукають до реформування місцевих бюджетів на інноваційних засадах. Це зумовлено насамперед потребою в розширенні фінансової бази місцевого самоврядування як важливої складової механізму підвищення добробуту населення й економічного розвитку громад, удосконаленні між бюджетних відносин із метою забезпечення справедливого й неупередженого розподілу бюджетних ресурсів з метою підвищення ефективності використання бюджетних коштів для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіонів. Отже, на сьогодні провідна роль у фінансуванні розвитку регіонів належить механізму фінансового вирівнювання, оскільки вибір моделі формування місцевих бюджетів і міжбюджетних відносин завжди є політичним компромісом між використанням двох теоретичних принципів забезпечення місцевих бюджетів фінансовими ресурсами – фіскальної справедливості та вирівнювання фінансових можливостей.

Список використаних джерел

1. Європейська хартія місцевого самоврядування : Міжнародний документ від 15 лип. 1997 р. (Хартію ратифіковано Законом № 452/97-ВР) // Відом. Верховної Ради України – 1997. – 29 верес. (№ 38)
2. Кулай А.В. Децентралізація фінансових ресурсів територіальних громад в умовах проведення бюджетної реформи / А.В. Кулай // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер.: Економіка. – 2012. – Вип. 19. – С. 41-44. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2012_19_11
3. Макогон В. Методологічні аспекти формування доходів місцевих бюджетів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2009/04/13.pdf>
4. Пасічник Ю.З. Бюджетна система України: [навч. посіб.] / Ю.В. Пасічник. – К.: Знання-Прес, 2006. – 607 с.
5. Зайчикова В.В. Місцеві фінанси України та Європейських країн / В.В. Зайчикова. – К.: НДФІ, 2007. – 299 с.